

Artikelen

Een slaapplaatstelling van meeuwen in Groningen en Noord-Drenthe

Marcel Bonder

Buiten het broedseizoen verblijven grote aantallen meeuwen in Groningen. Het gaat vooral om Kokmeeuwen *Larus ridibundus*, Stormmeeuwen *Larus canus* en Zilvermeeuwen *Larus argentatus*. Deze meeuwen vertonen een opvallende dag-nachtritmië: overdag zoeken ze voedsel en 's nachts slapen ze op open water. In de meeste gevallen liggen de voedselgebieden niet in de onmiddellijke nabijheid van de slaapplaatsen. Dit betekent dat de vogels tweemaal per dag heen en weer vliegen tussen de voedselgebieden en hun slaapplaatsen. Grote concentraties slapende meeuwen bevinden zich langs de kust en op het Lauwersmeer. Ook meren als het Schildmeer, het Paterswoldsemeer, het Leekstermeer, het Zuidlaardermeer en diverse zandwinputten worden door (tien)duizenden meeuwen als slaapplaats gebruikt (Meeuwssen & van Scharenburg 1988).

Verleden

In de jaren zestig en zeventig zijn door de NJN en Egbert Boekema veelvuldig tellingen uitgevoerd van meeuwen die op de meren rondom de stad Groningen gingen slapen (Boekema *et al.* 1983). De maxima bedroegen 10.000 exemplaren voor het Paterswoldsemeer en het Zuidlaardermeer en 50.000 exemplaren voor het Leekstermeer. Voor het Zuidlaardermeer en het Leekstermeer wordt vermeld dat de Stormmeeuw er duidelijk in de meerderheid was. Op het Paterswoldsemeer sliepen vooral veel Kokmeeuwen waarvan werd verondersteld dat ze uit de stad Groningen kwamen (zie ook Boekema 1987). Nadien zijn nauwelijks meer tellingen uitgevoerd. Dit was aanleiding om in februari 1999 een simultaantelling te organiseren met als doel om een beeld te krijgen van de aantallen meeuwen die op het Paterswoldsemeer, het Leekstermeer en het Zuidlaardermeer slapen. In dit artikel zal hiervan verslag worden gedaan.

Methode

De telling werd uitgevoerd op zaterdag 20 februari 1999. De telomstandigheden waren gunstig. Het zicht was goed, het was droog, er stond weinig wind (zwak west), de temperatuur was 5°C en er lag geen ijs. De zonsopgang was om 17:53 u.. Rond het Paterswoldsemeer en het Zuidlaardermeer

stonden elk vier tellers op verschillende locaties. Rond het Leekstermeer stonden vijf tellers op verschillende locaties. De tellers stonden zodanig verspreid dat een goede dekking werd verkregen ten opzichte van de meeuwen die kwamen aanvliegen en er daadwerkelijk gingen slapen. Hierdoor zijn vermoedelijk relatief weinig meeuwen gemist. Alleen langs de oostzijde van het Zuidlaardermeer zijn mogelijk meeuwen niet opgemerkt.

Er werd geteld van ca. twee uur voor zonsopgang tot ca. een half uur na zonsondergang. Per kwartier werd genoteerd hoeveel meeuwen van welke soort overvlogen richting de slaapplaats.

Resultaten

In tabel 1 staan de resultaten van de telling rond de drie meren. In totaal werden ruim 27.000 meeuwen geteld. Zowel op het Leekstermeer als op het Paterswoldsemeer gingen ruim 10.000 exemplaren slapen. Op het Zuidlaardermeer werden bijna 3.500 slapende vogels geteld.

Ruim 7.000 meeuwen konden door afstand of invallende duisternis niet goed op soort worden gebracht. Dit was vooral het geval rond het Leekstermeer waar veel meeuwen dusdanig hoog aan kwamen vliegen dat determinatie vaak niet goed mogelijk was. Uit de indrukken van tellers valt op te maken dat de

Tabel 1. Aantallen slapende meeuwen op drie meren in Groningen en Noord-Drenthe op 20 februari 1999.

	Paterswoldsemeer	Zuidlaardermeer	Leekstermeer	Totaal
Kokmeeuw	3.947	948	1.102	5.997
Stormmeeuw	5.784	993	5.811	12.588
Zilvermeeuw	770	42	30	842
Grote Mantelmeeuw	4	7	0	11
meeuw spec.	244	1.501	5.910	7.655
Totaal	10.749	3.491	12.853	27.093

ongedetermineerde meeuwen Kok- of Stormmeeuwen geweest moeten zijn. Van de wel op soort gedetermineerde meeuwen was de Stormmeeuw (12.588; 65%) het meest talrijk, gevolgd door de Kokmeeuw (5.997; 31%). De Kokmeeuwen sliepen alleen in grote aantallen op het Paterswoldsemeer; de Stormmeeuwen waren zowel op het Paterswoldsemeer als op het Leekstermeer talrijk aanwezig.

Relatief geringe aantallen Zilvermeeuwen werden geteld. Daarnaast vlogen ook Zilvermeeuwen hoog over naar het noorden, vermoedelijk om op de Waddenzee te gaan slapen. Zo werden 173 exemplaren gezien die eerst naar het Paterswoldsemeer vlogen, er landden, maar korte tijd later opvlogen en naar het noorden vertrokken. Ook bij het Zuidlaardermeer werden 55 Zilvermeeuwen gezien die het meer overvlogen en naar het noorden trokken. In overeenstemming met het schaarse voorkomen overdag werden 's avonds slechts enkele Grote Mantelmeeuwen *Larus marinus* geteld.

Aankomst en aanvliegrichting

Figuur 1 geeft een overzicht van de aankomsttijden van alle getelde meeuwen. Hier

uit komt naar voren dat de aantallen een langzame opbouw vertonen met een duidelijke piek tussen 17:15 en 18:00, dus van ongeveer drie kwartier voor zonsondergang tot rond zonsondergang. Twee kwartier na zonsondergang lijkt de slaaptrek gestopt te zijn. Het is dan echter zo donker geworden dat de vogels niet meer goed te zien zijn.

Rond het Paterswoldsemeer kwam het grootste deel van de meeuwen vanuit de stad Groningen de plas opvliegen. Ook vanuit zuidwest en zuidoost vlogen groepen richting het meer, maar de aantallen waren kleiner. De meeste meeuwen kwamen tussen 17.00 en 18.00 uur aan. Rond het Leekstermeer kwam ongeveer de helft van de meeuwen vanuit het noordwesten langs de westkant van de Lettelberterpetten aangevlogen. Ongeveer een derde kwam vanuit het noorden via de Rietboor het meer opvliegen. Geringe aantallen kwamen vanuit het zuiden. Evenals bij het Paterswoldsemeer kwamen de meeuwen ook hier tussen 17.00 en 18.00 uur aanvliegen.

Rond het Zuidlaardermeer kwam ongeveer de helft uit het noorden. Ongeveer een derde kwam uit het zuiden en de rest uit het oosten en westen. Opvallend is dat grote groepen meeuwen al om 16.30 uur het meer nader-

Een groep meeuwen op slaappleats, zandgat bij Hoogeveen.

Foto Rudy Offereins

den. De slaaptrek gaat door tot ongeveer 18.00 uur.

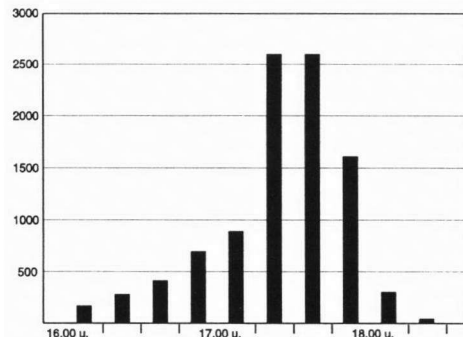
Discussie

In hoofdlijnen komen aantallen en soortsaamenstelling in februari 1999 overeen met de gegevens uit de jaren zestig en zeventig. Ook het hoge aandeel Kokmeeuwen op het Paterswoldsemeer is in overeenstemming met eerdere waarnemingen dat de vogels uit de stad Groningen vooral hier slapen. Verder komt het aantal Zilvermeeuwen ruwweg overeen met de aantallen die in deze periode op de vuilnisbelt van Groningen foerageren (mededeling Theo Bakker). Dat sommige Zilvermeeuwen op de Waddenzee of in de Lauwersmeer slapen wordt ook al door Meeuwsen & van Scharenburg (1988) vermeld.

Voor geen van de meren bereiken de aantallen tijdens deze eenmalige telling de 1%-norm (Meininger *et al.* 1995) voor Kokmeeuw (20.000) of Stormmeeuw (16.000). In maart/april pleisteren regelmatig tienduizenden Stormmeeuwen op de graslanden in de wijde omgeving rond het Leekstermeer. Slaapplaatsstellingen in deze periode zullen vermoedelijk uitwijzen dat de Stormmeeuw dan wel in dusdanige aantallen op het meer slaapt dat de 1%-norm wordt gehaald.

Rudy Offereins heeft, eveneens op 20 februari 1999, een slaapplaatsstelling uitgevoerd van het zandgat Nijstad bij Hogeveen (Zuid-Drenthe). Er werden 1.449 Kokmeeuwen, 3.563 Stormmeeuwen, 743 Zilvermeeuwen, 2 Kleine Mantelmeeuwen *Larus graellsii*, 1 Pontische Meeuw *Larus cachinnans* en 5 Grote Mantelmeeuwen geteld. Evenals rond Groningen was dus ook hier de Stormmeeuw (63%) de meest talrijke meeuw. Daarnaast organiseert de Vogelwerkgroep Arnhem e.o. al vele jaren slaapplaatsstellingen van meeuwen op recreatieplassen rond Arnhem (zie onder andere Schoppers 1999). Zo werden op 17 januari 1999 ruim 41.000 meeuwen op de Bijland geteld waaronder 28.000 Kokmeeuwen, 13.000 Stormmeeuwen en 33 Zilvermeeuwen. Op de Rhederlaag werden op 7 december 1996 ruim 24.000 meeuwen geteld, waaronder 12.000 Kokmeeuwen, 12.000 Stormmeeuwen en 88 Zilvermeeuwen. Rond Arnhem is de Kokmeeuw dus veel talrijker dan in Groningen en in Zuid-Drenthe, terwijl

er nauwelijks Zilvermeeuwen werden geteld. De jaarlijkse midwintertellingen (zie onder andere Voslamber *et al.* 1998, 1999) bevestigen deze verschillen. Zo werden in januari 1998, tijdens vergelijkbare zachte winterse omstandigheden als in februari 1999, grote concentraties Kokmeeuwen in het Rivierengebied geteld. In Noord-Nederland zaten toen nauwelijks Kokmeeuwen. Alleen in de stad Groningen werden veel Kokmeeuwen geteld. Stormmeeuwen werden tijdens de midwinter-

Figuur 1. Aankomsttijd van de meeuwen per kwartier.

telling van 1998 zowel in Noord-Nederland als in het Rivierengebied relatief veel gezien. Zilvermeeuwen werden in beide regio's nauwelijks gezien.

Slaapplaatsstellingen lijken dan ook een goed beeld te geven van de aantallen die op dat moment in een regio verblijven. Wel kunnen vooral Zilver- en Kokmeeuw tijdens de midwintertelling gemakkelijk worden onderteld. Tijdens de midwintertelling worden namelijk én bebouwde kommen (van belang voor Kokmeeuwen) én vuilstorten (van belang voor Zilvermeeuwen) vaak niet meegeteld. Trefend is dat zowel tijdens de midwintertelling van 1997 als die van 1998 bij de Kokmeeuw een dikke stip in de stad Groningen staat, terwijl de rest van Noord-Nederland bijna leeg lijkt te zijn. Groningen is een van de weinige stedelijke gebieden in Noord-Nederland die systematisch op meeuwen wordt geteld.

Het ligt in de bedoeling de slaapplaatsstellingen in de toekomst voort te zetten. Er zal bovendien onderzocht worden of ook andere locaties (bijvoorbeeld de vloeivelden van de Suiker Unie) geteld zullen gaan worden.

Geïnteresseerden kunnen zich opgeven bij ondergetekende.

Dankwoord

De tellers die meededen waren Hein Bloem, Marcel Bonder, Klaas van Dijk, Susan Heideveld, Fred Helmig, Gert Jan Leving, Jeroen Nienhuis, René Oosterhuis, Leon Peters, Lieuwe Piers, Harold Steendam, Yzaak de Vries en Harmen Westerhof. Zij worden bedankt voor hun medewerking.

Literatuur

- Boekema E. 1987. Overwinterende Kokmeeuwen in en rond de stad Groningen. *De Grauwe Gors* 15(3): 17-23.
- Boekema E., Hulscher J. & Glas P. 1983. Vogels van Groningen. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- Meeuwssen H. & van Scharenburg K. 1988. Vogelconcentraties in Groningen. Rapport. Provincie Groningen, Groningen.
- Meininger P., Schekkerman H. & van Roomen M. 1995. Populatieschattingen en 1%-normen van in Nederland voorkomende watervogelsoorten: voorstellen voor standaardisatie. *Limosa* 68: 41-48.
- Schoppers J. 1999. Meeuwenslaapplaatstellingen Bijland en Rhederlaag in de winters 1997/98 en 98/99. *Vlerk* 16: 92-96.
- Voslamber B., van Winden E. & van Roomen M. 1998. Midwintertelling van watervogels in Nederland, januari 1997. Rapport. SO-VON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Voslamber B., van Winden E. & van Roomen M. 1999. Midwintertelling van watervogels in Nederland, januari 1998. Rapport. SO-VON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

*Marcel Bonder
Oranjestraat 31
6881 SC VELP*